

Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej w strukturze prawno-organizacyjnej systemu wsparcia jednostek i rodzin w kryzysie

Specialist support centres for victims of domestic violence in the legal and organisational structure of the support system for individuals and families in crisis
<https://doi.org/10.34766/6k3x4a80>

Beata Krajewska^a ✉

^a Beata Krajewska, <https://orcid.org/0000-0001-7671-258X>,

Instytut Pedagogiki, Wydział Nauk Pedagogicznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

✉ Autor korespondujący: b.krajewska@uksw.edu.pl

Abstrakt: Artykuł opisuje specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej. Punktem wyjścia podjętych rozważań jest określenie pojęcia przemocy, jej form, zmian w zakresie regulacji prawnych dotyczących przeciwdziałania temu problemowi. Następnie wskazano formy pomocy osobie dotkniętej przemocą domową, zadania specjalistycznych ośrodków wsparcia dla osób doznających przemocy domowej, podmioty je prowadzące, jak też inne podmioty udzielające schronienia osobom doświadczającym przemocy domowej i rozwiązania mające na celu ich wsparcie. Celem artykułu jest ukazanie roli, zadań oraz miejsca w systemie wsparcia specjalistycznych ośrodków wsparcia dla osób doznających przemocy domowej. Przyjęto następujący problem badawczy: jakie miejsce w systemie wsparcia osób doświadczających przemocy domowej, prowadzącej do kryzysu, zajmują specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej, jakie zadania im przypisano, jaki jest standard podstawowych usług przez nie świadczonych? Zastosowano metodę analityczno – syntetyczną przeglądu źródeł prawa oraz literatury. Przypisane specjalistycznym ośrodkom wsparcia dla osób doznających przemocy domowej ważne zadania i miejsce w systemie wsparcia, po wprowadzonych zmianach w zakresie dotyczących ich regulacji prawnych, powinny być znane społeczeństwu i być przedmiotem eksploracji badawczych. Permanentnie zachodzi potrzeba oddziaływania edukacyjnego w celu budowania bądź zwiększania świadomości w zakresie wsparcia jednostek i rodzin w kryzysie, który powodowany jest przemocą domową.

Słowa kluczowe: domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, formy pomocy osobie dotkniętej przemocą domową, ośrodki interwencji kryzysowej, przemoc, zadania specjalistycznych ośrodków wsparcia dla osób doznających przemocy domowej

Abstract: The article describes specialised centres for individuals experiencing domestic violence. The starting point of deliberations undertaken is describing the term of violence, its forms and changes regarding legal regulations concerning counteracting said problem. Next, means of aid were demonstrated to an individual afflicted by domestic violence, as well as tasks of the specialised centres for individuals experiencing domestic violence, entities running these as well as other entities providing shelter to individuals experiencing domestic violence and solutions aimed at aiding them. The purpose of this article is demonstrating the role, tasks and position in the system regarding specialised support centres for individuals experiencing domestic violence. The following research problem has been engaged: what spot in the system of aid to individuals experiencing domestic violence leading to crises is occupied by specialised support centres for individuals experiencing domestic violence, what tasks are they assigned, what is the standard of basic services provided? Analytical and synthetic method of reviewing literary and legal sources has been used. Important tasks assigned to specialised centres for individuals experiencing domestic violence and their spot in the support system after introducing changes to legal regulations concerning these should be familiar to society at large and be a valid research subject. A perpetual necessity of educational influence occurs for the reason of building and broadening awareness of the scope of family and individual support in crisis caused by domestic violence.

Keywords: violence, means of aid to individuals afflicted by domestic violence, tasks of specialised centres for individuals experiencing domestic violence, crisis intervention centres, homes for mothers with minor children and pregnant women

Wprowadzenie

Przemoc w rodzinie ma różne postaci, przyczyny i następstwa. Niezależnie od jej szczegółów, układów interpersonalnych oraz konsekwencji jest ona przejawem kryzysu, który wymaga interwencji, której elementem jest wsparcie dla osób doznających przemocy. Wsparcie to obejmuje złożone działania różnych instytucji sektora publicznego oraz prywatnego. Tworzą one wyspecjalizowany system wsparcia opartego o konkretne rozwiązania uregulowane przepisami prawnymi.

Podstawowe znaczenie mają tu przepisy ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1249 z późn. zm.). Pierwotnie ustawa ta miała tytuł „o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie”. Jednak ustawą z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r. poz. 535) zmieniono zarówno jej tytuł, jak i jej nomenklaturę z „przemocy w rodzinie” na „przemoc domową”, która to zmiana weszła w życie 22 czerwca 2023 r. Jak wskazano w rządowym uzasadnieniu tej zmiany „dotychczasowa nazwa ustawy stygmatyzowała rodzinę i wskazywała, że wyłącznie rodzina jest środowiskiem, w którym dochodzi do aktów przemocy. Zachowania przemocowe mogą zaś występować również między byłymi małżonkami, którzy w świetle prawa nie są rodziną, czy osobami żyjącymi w związkach nieformalnych”¹.

Termin „przemoc w rodzinie” lub „przemoc wewnętrzzrodzinna” jest od lat wykorzystywany dla określenia działań i zaniechań występujących w różnych związkach międzyludzkich. Ponad dwie dekady temu wskazywano, że obejmuje on każdą formę przemocy w sytuacji, gdy ofiarę i sprawcę łączy pewna forma związku osobistego lub gdy pozostawali oni w takim związku z przeszłości. Należy widzieć ją jako wszelkie aktywne i pasywne formy złego traktowania członków rodziny, które godzą w osobistą wolność jednostki i powodują jej szkody psychiczne lub fizyczne, niezgodne ze społecznymi standardami relacji w rodzinie. Jej formami są przemoc fizyczna, przemoc psychiczna, przemoc seksualna oraz zaniedbywanie (Jarosz, 1999,

s. 220-221). Termin „przemoc w rodzinie” utrwalił się w dyskursie społecznym oraz w opracowaniach naukowych. Jeśli chodzi o te drugie, to jako przykład wskazać można wypowiedź, że przemocą w rodzinie nazywamy każde zachowanie skierowane wobec osoby bliskiej. Przemoc w rodzinie charakteryzuje się tym, że: jest intencjonalna; jest nakierowana na kontrolowanie i podporządkowanie ofiary; odbywa się w warunkach nierównowagi sił, gdyż sprawca ma fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną przewagę nad ofiarą; prowadzi do naruszenia podstawowych praw i wolności ofiary; powoduje cierpienie i ból oraz naraża zdrowie i życie ofiary na poważne szkody (Kanos, 2016, s. 79).

Kontestując więc merytoryczną zasadność zmiany z „przemocy w rodzinie” na „przemoc domową”, jak i jej znaczenie dla skuteczności przeciwdziałania przemocy, ale nie wchodząc w szczegóły z tym związane, warto postrzegać ją jako dającą asumpt do przyjrzenia się na nowo ukształtowanym albo przynajmniej na nowo określonym rozwiązaniom antyprzemocowym. Wśród nich ważne miejsce zajmują narzędzia wsparcia osób i rodzin doznających przemocy ze strony najbliższych i innych domowników. Celem niniejszego tekstu jest więc wskazanie zmian w zakresie regulacji prawnych odnośnie przemocy domowej, a w szczególności roli i zadań specjalistycznych ośrodków wsparcia dla osób doznających przemocy domowej, które sytuowane są jako podmioty szczególnie wspierające osoby i rodziny doświadczające przemocy w rodzinie, choć nie jedyne w tym traumatycznym doświadczeniu. Struktura tekstu opiera się na przyjętym problemie badawczym: jakie miejsce w systemie wsparcia osób doświadczających przemocy domowej zajmują specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej, jakie zadania im przypisano, jaki jest standard podstawowych usług przez nie świadczonych? Punktem wyjścia jest określenie pojęcia przemocy, jej form, zmian w zakresie regulacji prawnych dotyczących tego problemu. Następnie wskazane zostały formy pomocy osobie dotkniętej przemocą domową, zadania specjalistycznych ośrodków wsparcia dla osób doznających przemocy domowej, podmioty je prowadzące, jak

¹ <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2799>

też inne podmioty udzielające schronienia osobom doświadczającym przemocy domowej i rozwiązania mające na celu ich wsparcie.

Zgodnie z art. 3 ust 1 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej osobie dotkniętej przemocą domową udziela się bezpłatnej pomocy, w szczególności w formie: 1) poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego; 2) interwencji kryzysowej i wsparcia; 3) ochrony przed dalszym krzywdzeniem, przez uniemożliwienie osobie stosującej przemoc domową korzystania ze wspólnie zajmowanego mieszkania z osobą doznającą przemocy domowej oraz zakazanie kontaktowania się i zbliżania się do osoby doznającej przemocy domowej; 4) zapewnienia osobie doznającej przemocy domowej bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla osób doznających przemocy domowej; 5) badania lekarskiego w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy domowej oraz wydania zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie; 6) zapewnienia osobie doznającej przemocy domowej, która nie ma tytułu prawnego do lokalu zajmowanego wspólnie z osobą stosującą przemoc domową, pomocy w uzyskaniu mieszkania. Jest to więc cały zespół działań wspierających o charakterze poradniczym, oddzielającym ofiary i sprawców przemocy domowej, dokumentującym doznane obrażenia oraz pomocowym w zakresie uzyskania mieszkania. Mają one więc różny zakres i znaczenie dla bezpieczeństwa osób oraz rodzin doznających przemocy domowej, w tym co do ich schronienia przed sprawcami.

1. Zadania ośrodków i osoby udzielające w nich wsparcia

Przed zmianą ustawy ośrodki te nosiły nazwę „specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie”. Zmiana nazwy na „specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej” związana jest ze wspomnianą zmianą nazewnictwa całej ustawy z „przemocy w rodzinie” na „przemoc domową”, a nadto z odejścia od posługiwania się terminem „ofiara przemocy” na rzecz określenia

„osoba doznająca przemocy”. Wiązać to należy z przekonaniem, że termin „ofiara” niepotrzebnie stygmatyzuje, wzmacnia wiktylizację i utrudnia wsparcie dla osób doznających przemocy domowej. Nie sposób jednak nie zauważyć, że termin „ofiara” wybrzmiewa mocniej, a przez to wyraźniej sytuuje jednostkę w miejscu, w którym faktycznie się znajduje po doświadczeniach przemocy domowej, gdy pojęcie „doświadczanie przemocy” zdaje się rozmywać jej negatywny wydźwięk.

Od początku ich istnienia podmioty te postrzegano jako bardzo potrzebne instytucje wsparcia tak rodziny, jak i dziecka, pełniące różne funkcje, w szczególności opiekuńcze, kompensacyjne i poradnicze, a więc mieszczące się w kręgu podmiotów pedagogicznych, jak też instytucji pracy socjalnej. Jednocześnie zwracano uwagę na pewną nadmierność ich nazwy w związku z ich określaniem jako „specjalistycznych”, co niczego merytorycznego nie wносиło i nadal nie wnosi w takim sensie, że każdy tego rodzaju podmiot jest specjalistyczny, proponując określanie ich jako „ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie” (Krajewska, 2012, s. 65-66). Postulat ten pozostaje aktualny, w związku z czym proponować można – zgodnie z aktualnym aparatem pojęciowym – nazwę tych podmiotów jako „ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej”, a jeszcze lepiej jako „ośrodki wsparcia dla osób doświadczających przemocy domowej”, jako że „doświadczanie” w tym zakresie zdaje się odpowiadać rzeczywistemu stanowi rzeczy, bowiem „doznawanie” raczej kojarzy się z przeżyciami pozytywnymi, do których doświadczanie przemocy domowej nie należy.

Specjalistycznym ośrodkom wsparcia dla osób doznających przemocy domowej poświęcony jest art. 4 ust. 1 ustawy. Zgodnie z nim osobom takim zapewnia się w ramach schronienia w takim ośrodku co najmniej podstawowe usługi w zakresie interwencyjnym, terapeutyczno-wspomagającym oraz potrzeb bytowych, które mają na celu zapewnienie bezpieczeństwa tym osobom, a także udzielanie pomocy i wsparcia zgodnie z ich potrzebami dostosowanymi do sytuacji życiowej.

Ust. 2 tego artykułu stanowi, że przedmiotowe pomoc i wsparcie są świadczone przez specjalistów w dziedzinie przeciwdziałania przemocy domowej

dających gwarancję wysokiej jakości usług, zatrudnionych w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla osób doznających przemocy domowej, w tym przez psychologów, pedagogów, pracowników socjalnych, prawników i terapeutów. Zatem zakres podmiotowy i przedmiotowy udzielanego w takich ośrodkach wsparcia jest szeroki, co skutkować ma możliwie najlepszym jego wymiarem dostosowanym do indywidualnej sytuacji każdej osoby i każdej rodziny doświadczającej przemocy domowej.

Art. 5 ustawy przewiduje, że minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego określi – w drodze rozporządzenia – standard podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej, jak też wymagania kwalifikacyjne wobec osób zatrudnionych w specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla osób doznających przemocy domowej – uwzględniając konieczność dostosowania zakresu pomocy do sytuacji oraz potrzeb osób doznających przemocy domowej, a także efektywność usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej. Kształt tego przepisu został zmieniony z dniem 22 czerwca 2023 r. w związku z ostatnią nowelizacją ustawy i minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego wydał na jego podstawie nowe w tym zakresie rozporządzenie.

Jest to rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej oraz wymagań kwalifikacyjnych wobec osób zatrudnionych w tych ośrodkach (Dz. U. z 2023 r. poz. 1158).

Określa ono standard podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczny ośrodek wsparcia dla osób doświadczających przemocy domowej. W zakresie interwencyjnym obejmuje on: zapewnienie schronienia osobie doznającej przemocy domowej oraz dzieciom pozostającym pod jej opieką przez okres do trzech miesięcy z możliwością przedłużenia w przypadkach uzasadnionych sytuacją osoby doznającej przemocy domowej, w szczególności wynikającą z konieczności zapewnienia jej bezpieczeństwa; ochronę osoby doznającej przemocy domowej przed osobą stosującą

przemoc domową; udzielanie natychmiastowej wszechstronnej pomocy, w tym pomocy psychologicznej i prawnej oraz zorganizowanie niezwłocznie dostępu do pomocy medycznej, w przypadku gdy wymaga tego stan zdrowia osoby doznającej przemocy domowej; rozpoznanie sytuacji osoby doznającej przemocy domowej i ocenę ryzyka w zakresie zagrożenia bezpieczeństwa tej osoby lub dzieci pozostających pod jej opieką. W zakresie terapeutyczno-wspomagającym standard ten obejmuje: opracowanie diagnozy dotyczącej sytuacji osoby doznającej przemocy domowej przebywającej w ośrodku oraz dzieci pozostających pod jej opieką; udzielanie osobie doznającej przemocy domowej wsparcia w formie specjalistycznego poradnictwa, w szczególności: prawnego, psychologicznego, socjalnego, medycznego; prowadzenie grup wsparcia oraz grup terapeutycznych dla osób doznających przemocy domowej; prowadzenie terapii indywidualnej ukierunkowanej na wsparcie osoby doznającej przemocy domowej oraz nabywanie przez nią umiejętności ochrony przed osobą stosującą przemoc domową; zapewnienie dostępu do pomocy medycznej; ocenę sytuacji dzieci pozostających pod opieką osoby doznającej przemocy domowej na podstawie przeprowadzonego rodzinnego wywiadu środowiskowego; udzielanie konsultacji wychowawczych osobom doznającym przemocy domowej przebywającym w ośrodku przez specjalistów zatrudnionych w ośrodku. Jeśli zaś chodzi o potrzeby bytowe to standard ten obejmuje zapewnienie: całodobowego okresowego pobytu dla nie więcej niż trzydziestu osób z zastrzeżeniem, że liczba ta może ulec zwiększeniu w zależności od możliwości lokalowych ośrodka oraz po uzyskaniu zgody organu prowadzącego; pomieszczenia do spania przeznaczonego maksymalnie dla pięciu osób, z uwzględnieniem sytuacji rodzinnej osoby doznającej przemocy domowej; wspólnego pomieszczenia do pobytu dziennego z miejscem zabaw dla dzieci i miejsca do nauki; ogólnodostępnej łazienki wyposażonej w sposób umożliwiający korzystanie zarówno przez osoby dorosłe, jak i dzieci, przez nie więcej niż pięć osób; co najmniej jednego pomieszczenia do prania i suszenia; ogólnodostępnej kuchni lub aneksu

kuchennego z miejscami do przygotowywania posiłków, przy czym liczba miejsc do przygotowywania posiłków powinna być proporcjonalna do liczby osób przebywających w ośrodku, w tym dzieci – jedno miejsce do przygotowywania posiłków na nie więcej niż dziesięć osób, wyposażone co najmniej w: kuchenkę, zlewozmywak, lodówkę, meble kuchenne oraz sprzęt i naczynia do przygotowywania i spożywania posiłków; pomieszczenia do przechowywania wózków dziecięcych, jeżeli pozwalają na to możliwości lokalowe; pomieszczenia do pracy indywidualnej z osobami doznającymi przemocy domowej; wyżywienia, odzieży i obuwia; środków higieny osobistej i środków czystości.

W ramach nowelizacji dodano do ustawy art. 6a, zgodnie z którym osoby kierujące specjalistycznymi ośrodkami wsparcia dla osób doznających przemocy domowej są obowiązane posiadać specjalizację z zakresu organizacji pomocy społecznej oraz co najmniej 3-letni staż pracy w instytucjach lub placówkach realizujących zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej, lub co najmniej 3-letni staż pracy w pomocy społecznej, w tym co najmniej roczny staż pracy w instytucjach lub placówkach realizujących zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej.

2. Podmioty prowadzące ośrodki i zapewniające w nich miejsca oraz faktyczne ich funkcjonowanie

Tworzenie i prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla osób doznających przemocy domowej należy do zadań powiatów, przy czym są to zadania z zakresu administracji rządowej. Stanowi o tym art. 6 ust. 4 pkt 1 ustawy. Natomiast zgodnie z ust. 3 pkt 3 tego artykułu zapewnianie miejsc w takich ośrodkach dla osób doznających przemocy także jest zadaniem powiatów, z tym że jest to ich zadanie własne.

Jednak nieliczne powiaty z tych zadań wywiązują się, zwłaszcza gdy chodzi o tworzenie takich ośrodków wsparcia. Jak wynika z ich oficjalnego zestawienia w 2022 r. istniało bowiem zaledwie 37 takich pod-

Tabela 1. Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej w Polsce

województwo	miasto
dolnośląskie	Wrocław
	Wałbrzych
kujawsko-pomorskie	Inowrocław
	Tuchola
	Włocławek
lubelskie	Lublin
	Tyszowce
lubuskie	Gorzów Wielkopolski
łódzkie	Łódź
małopolskie	Kraków
	Tarnów
	Zakopane
mazowieckie	Warszawa
	Mława
	Piastów
opolskie	Opole
	Kędzierzyn-Koźle
podkarpackie	Gorzyce
	Nowa Sarzyna
	Krasiczyn
	Lesko
podlaskie Podlasie Voivodeship	Suwałki
	Kolno
pomorskie Pomeranian Voivodeship	Gdynia
	Rusocin
śląskie Silesian Voivodeship	Wodzisław Śląski
	Świętochłowice
	Chorzów
świętokrzyskie	Kielce
warmińsko-mazurskie	Elbląg
	Olsztyn
	Olecko
wielkopolskie	Zduny
	Piła
	Poznań
zachodniopomorskie	Świnoujście
	Białogard

Źródło: <https://www.gov.pl/web/rodzina/baza-kontaktowa-specjalistyczne-osrodki-wsparcia-dla-ofiar-przemocy>.

miotów. Mając na względzie, że powiatów w Polsce jest 308 i jest 65 miast na prawach powiatu, jest tak, że taki ośrodek funkcjonuje zaledwie w co dziesiątym powiecie, a to jest bardzo słaby wynik.

Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doświadczających przemocy domowej z podziałem na województwa i miasta przedstawia tabela 1.

Ośrodki takie funkcjonują w miejscowościach różnej wielkości – tak w większych, jak i w mniejszych. Są one prowadzone najczęściej przez starostwa, niekiedy przez powiatowe centra pomocy rodzinie, dwa z nich przez stowarzyszenia oraz jedno przez Caritas. Wydaje się, że faktyczny dostęp do nich osób doświadczających przemocy domowej może być ograniczony ze względu na odległość miejsca zamieszkania od siedziby ośrodka i związane z tym utrudnienia komunikacyjne. Dlatego też należy postulować rozwój tego rodzaju miejsc wsparcia, do czego potrzeba woli powiatów, które dotychczas nie podjęły się ich utworzenia, w czym zapewne jedną z przeszkód mogą być środki finansowe. Niewątpliwie na taki stan rzeczy przemożny wpływ ma w istocie nieobowiązkowy charakter tworzenia takich ośrodków. Należy więc rozważyć zmianę przepisów w kierunku obligatoryjnego charakteru takiego zadania po stronie powiatów. Mogłoby być ono ukształtowane alternatywnie w postaci utworzenia takiego ośrodka w każdym powiecie lub poprzez zawarcie przez ościennie powiaty porozumienia w sprawie utworzenia wspólnego takiego ośrodka.

3. Pozostałe podmioty udzielające schronienia osobom doświadczającym przemocy domowej oraz inne rozwiązania mające na celu ich wsparcie

Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doświadczających przemocy domowej nie są jedynymi podmiotami, w których osoby takie mogą otrzymać schronienie i innego rodzaju wsparcie. Oprócz nich funkcjonują bowiem inne takie miejsca, których nawet jest więcej i w konsekwencji do których dostęp jest szerszy.

Są to przede wszystkim ośrodki interwencji kryzysowej. Funkcjonują one także na podstawie ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej. Jej art. 6 ust. 3 pkt 4 stanowi, że zapewnianie w nich miejsc osobom doświadczającym przemocy domowej jest zadaniem własnym powiatów. Ważne dla ich istnienia są także przepisy ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 901), która w art. 6 pkt 5 wymienia te ośrodki wśród jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Jej art. 19 pkt 12 przewiduje, że ich prowadzenie jest zadaniem własnym powiatów.

Dla ofiar przemocy domowej, którymi najczęściej są kobiety i dzieci, nadrzędnym celem ich funkcjonowania jest szeroka pomoc im udzielana, ich wsparcie w kierunku odzyskania poczucia bezpieczeństwa i podjęcia decyzji związanych z reorganizacją sytuacji życiowej, ale też otoczenie opieką dzieci, które mogą odpocząć od chaosu i nieustającego lęku oraz doświadczyć relacji opartych na szacunku i zaufaniu (Rzeszoł, 2006, s. 182). Ich przymiotem jest, że osoby będące w sytuacji kryzysowej mogą korzystać z ich wsparcia od razu, a więc bez konieczności przeprowadzenia procedury. Nadto przysługuje one każdej osobie i każdej rodzinie niezależnie od dochodów, jakie to kryterium bywa wymagane przy innych świadczeniach z pomocy społecznej (Krajewska, 2018, s. 62, 65).

Na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej działają także domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży. Zgodnie z jej art. 47 ust. 4 matki z małoletnimi dziećmi oraz kobiety w ciąży doświadczające przemocy domowej lub znajdujące się w innej sytuacji kryzysowej mogą w ramach interwencji kryzysowej znaleźć schronienie i wsparcie w domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży. Do tych domów mogą być również przyjmowani ojcowie z małoletnimi dziećmi albo inne osoby sprawujące opiekę prawną nad dziećmi. Szczegóły dotyczące ich funkcjonowania reguluje wydane na podstawie delegacji zawartej w ust. 5 tego artykułu rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 17 stycznia 2022 r. w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (Dz. U. z 2022 r. poz. 159).

Potocznie określane są one jako domy samotnych matek, a pełnią one bardzo ważną rolę w systemie wsparcia dziecka i rodziny. Pobyt w nich jest jedynie czasowy, a dotyczy sytuacji skrajnych, gdy kobieta spodziewająca się dziecka albo będąca matką małoletniego dziecka lub małoletnich dzieci nie może liczyć na pomoc najbliższych. Przyczyny tego są złożone, a nierzadko zazębiają się (Krajewska, 2023, s. 271). Jedną z nich może być przemoc wewnątrzrodzinna, której kobieta jest ofiarą a nierzadko są nimi także jej dzieci lub jest dziecko.

Nie powinno być tak, że to osoby doświadczające przemocy zawsze muszą uciekać z domu. To sprawca powinien go opuścić, czemu służą konkretne regulacje prawne, dzięki którym ofiary przemocy domowej będą bezpieczne w swoim domu bez potrzeby szukania schronienia poza nim.

Mianowicie na podstawie art. 15aa ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 171 z późn. zm.) policjant ma prawo wydać wobec osoby stosującej przemoc domową, stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby doznającej tej przemocy, nakaz natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia i zakaz zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Nakaz i zakaz tracą moc po upływie 14 dni od ich wydania, chyba że sąd udzielił zabezpieczenia, którym zostały one przedłużone, co wynika z art. 15ak ust. 1 tej ustawy.

Na podstawie art. 11a ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, jeżeli osoba stosująca przemoc domową wspólnie zajmująca mieszkanie swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy domowej czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie, osoba doznająca tej przemocy może żądać, aby sąd cywilny zobowiązał ją do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazał zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia.

Także sąd karny może orzec wobec sprawcy przemocy domowej nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym lub z pokrzywdzonymi. Możliwość taka istnieje na podstawie art. 41a §1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks

karny (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1138 z późn. zm.). Dotyczy to osoby skazanej za przestępstwo z użyciem przemocy przeciwko osobie najbliższej.

Nie wiadomo na ile rozwiązania te pozostają ze sobą spójne i na ile osoby doświadczające przemocy są o nich informowane. Tymczasem powinna istnieć koordynacja rozwiązań i instytucji ukierunkowanych na niesienie pomocy jednostkom i rodzinom w sytuacjach doświadczania przemocy domowej. Potrzeba wspólnego usuwania tego kryzysu poprzez indywidualizację problemu oraz wykorzystanie oparcia instytucjonalnego i pomocy innych osób w jego rozwiązaniu (Mazur, 2002, s. 144).

Podsumowanie

Przemoc jest zjawiskiem, które występuje, jak twierdzą niektórzy badacze zagadnienia, powszechnie w naszym społeczeństwie, jest ona obecna w codziennym życiu, miejscu pracy, szkole, środkach masowego przekazu i w rodzinie. W analizach tego problemu pojawia się wręcz stwierdzenie, że stała się ona normą stosunków społecznych (Kawula, Brągiel, Janke, 2005, s. 286). Przemoc w ogóle, a w szczególności przemoc w rodzinie, czy – jak chce aktualny ustawodawca – przemoc domowa, są jednak patologią będącą odstępstwem od normy, która polega na prawidłowych relacjach interpersonalnych wolnych od przemocy.

To co napawa szczególnie smutkiem i rodzi szereg obaw to sytuacje gdy dom bywa najniebezpieczniejszym miejscem w nowoczesnym świecie w takim też wymiarze i znaczeniu, na co zwraca uwagę A. Giddens, że statystycznie osoba w dowolnym wieku i dowolnej płci jest bardziej narażona na atak fizyczny w domu niż nocą na ulicy (Giddens, 2006, s. 214). Dom, który krzywdzi przestaje być miejscem bezpiecznym, do którego chce się wracać i w nim przebywać. Gdyby więc przyszło z tego domu uciekać i szukać schronienia poza nim, to jednym z miejsc je zapewniających są specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej.

Przyjęty cel niniejszego opracowania został zrealizowany, bowiem wskazane zostały zmiany w zakresie regulacji prawnych odnośnie przemocy domowej,

a w szczególności dotyczące roli i zadań specjalistycznych ośrodków wsparcia dla osób doznających przemocy domowej. Ukazane zostało ich miejsce w systemie wsparcia osób doświadczających przemocy domowej, zadania im przypisane, standard podstawowych usług przez nie świadczonych w zakresie interwencyjnym, terapeutycznym – wspomagającym oraz w obszarze potrzeb bytowych. Egzemplifikacją teorii dotyczącej specjalistycznych ośro-

ków wsparcia dla osób doznających przemocy domowej jest wskazanie miejscowości, w których funkcjonują, gdzie realnie osoby krzywdzone, mogą znaleźć pomoc i wsparcie. Ośrodki te współtworzą system wsparcia jednostek i rodzin w kryzysie, który to system wymaga stałego doskonalenia, bo niestety wiele osób i rodzin dotkniętych różnymi negatywnymi doświadczeniami, w tym przemocą wewnątrzrodzinną, go potrzebuje.

Bibliografia

- Giddens, A. (2006). *Socjologia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Jaros, E. (1999). *Przemoc wewnątrzrodzinna*. (W:) D. Lalak, T. Pilch (red.), *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, 220-221, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Kanios, A. (2016). *Praca socjalna z rodziną problemową. Perspektywa metodyczna*. Kraków: Wydawnictwo Impuls.
- Kawula, S., Brągiel, J., Janke, A.W. (2005). *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Krajewska, B. (2018). *Między pomocą społeczną, wsparciem a pieczęcią zastępczą. Założenia i rzeczywistość wybranych instytucji*. Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe Katedra.
- Krajewska, B. (2023). *Prawo kobiet w trudnej sytuacji życiowej do schronienia oraz wsparcia w domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży*. (W:) D. Jaroszevska-Choraś, A. Kilińska-Pękacz, A. Wedel-Domaradzka (red.), *Kobieta i prawo*, 255-273, Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Krajewska, B. (2012). *Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie*. *Praca Socjalna*, 6, 53-66.
- Mazur, J. (2002). *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (2022). *Baza kontaktowa – specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie*. (Za:) <https://www.gov.pl/web/rodzina/baza-kontaktowa-specjalistyczne-osrodki-wsparcia-dla-ofiar-przemocy> (dostęp: 10.12.2024).
- Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 17 stycznia 2022 r. w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (Dz. U. z 2022 r. poz. 159). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000150>
- Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej oraz wymagań kwalifikacyjnych wobec osób zatrudnionych w tych ośrodkach (Dz. U. z 2023 r. poz. 1158). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20230001158>
- Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw. (2022). <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2799> (dostęp: 18.12.2024)
- Rzesoś, K. (2006). *Interwencja w kryzysie – z doświadczeń ośrodka interwencji kryzysowej dla ofiar przemocy*. (W:) Ł. Kaczmarek, A. Słysz, E. Soroko (red.) *Od systemu terapeutycznego do interwencji*, 163-183, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 171 z późn. zm.). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20230000171>
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1138 z późn. zm.). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220001138>
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 901). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20230000901>
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1249 z późn. zm.). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20210001249>
- Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r. poz. 535). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20230000535>